

**Εκπαιδευτικό Πολιτιστικό Πρόγραμμα
«Οι μαθητές/τριες του ΓΕΛ Βαγίων μάς ξεναγούν στο
Καβίρειο»**

Λατρεία – Αρχιτεκτονική – Φύση - Καθημερινότητα

**Α' Γενικού Λυκείου Βαγίων
Σχολικό έτος: 2016 – 2017**

ΛΑΤΡΕΙΑ

ΛΑΤΡΕΙΑ

- ❖ Το δέος του ανθρώπου και η προσπάθεια του να κατανοήσει και να ευδαιμονήσει τις διαρκώς μεταβαλλόμενες φυσικές δυνάμεις, ήταν φυσικό να οδηγήσει στη θεοποίηση των φυσικών δυνάμεων και στη λατρεία τους.
- ❖ Οι **Κάβιροι**, ήταν θεότητες ανατολικής προέλευσης με όνομα που έχει την έννοια των «δυνατών» ή «μεγάλων» θεών. Θεωρούνταν παιδιά του Ηφαίστου και της Καβειρώς, κόρης του Πρωτέα, και ήταν προστάτες της **μεταλλουργίας** και της **αμπελουργίας**.
- ❖ Τα πιο σημαντικά ιερά των Καβίρων στον ελλαδικό χώρο ήταν της Σαμοθράκης, της Λήμνου και των Θηβών.
- ❖ Στο θηβαϊκό Καβίρειο η λατρεία αρχίζει από την αρχαϊκή περίοδο (750-480 π.Χ.) και συνεχίζεται αδιάσπαστη ως τους ρωμαϊκούς χρόνους (4^{ος} αι. μ.Χ.)

ΛΑΤΡΕΙΑ

- ❖ Το Καβίρειο των Θηβών βρισκόταν 8 περίπου χιλιόμετρα Ν. Α. των Βαγίων και ήταν αφιερωμένο στο θεό Κάβιρο, γενειφόρο θεό με στεφάνι κισσού στο κεφάλι και κάνθαρο στο χέρι- υπόσταση του Διονύσου, στο Θεό Παίδα, το θεϊκό παιδί στην υπηρεσία του Καβίρου και στην Καβιραία Δήμητρα.
- ❖ Σε αυτό γίνονταν μυστικές τελετές οι οποίες είχαν ως σκοπό την **ενίσχυση της παντοειδούς γονιμότητας**, την ευόδωση της συγκομιδής, τη γονιμότητα της αγέλης ή του κοπαδιού, αλλά και την ανθρώπινη γονιμότητα ή ευγονία.
- ❖ Φαίνεται, όμως, ότι στο Καβίρειο λάμβαναν χώρα **διαβατήριες τελετές**, δηλαδή μνητικές ιεροπραξίες, οι οποίες σηματοδοτούσαν τη μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία και από την εφηβεία στη ζωή του ενήλικου.
- ❖ Οι πιστοί τιμούσαν τους Καβίρους με οίνοποσία και θυσία ταύρων.

ΛΑΤΡΕΙΑ

Ο Πausanίας, μνημένος ο ίδιος στα μυστήρια, αποσιωπά σκόπιμα το είδος των μυστικών τελετών προκειμένου να μην προκαλέσει την οργή των Καβίρων. Στο ένατο βιβλίο του έργου του «Ελλάδος Περιήγησις», τα «Βοιωτικά», αναφέρει παραδείγματα ανθρώπων που δεν έδειξαν τον απαιτούμενο σεβασμό και δοκίμασαν σκληρές τιμωρίες, όπως:

- ❖ Ναυπάκτιοι, που προσπάθησαν να μιμηθούν όσα γίνονταν στο Θηβαϊκό Καβίρειο, τιμωρήθηκαν άμεσα και σκληρά.
- ❖ Στρατιώτες του Μαρδόνιου που τόλμησαν να εισβάλουν στο ναό την εποχή της περσικής επιδρομής, έχασαν τα λογικά τους και έπεσαν στον γκρεμό ή πνίγηκαν στη θάλασσα.
- ❖ Μακεδόνες στρατιώτες, μετά την καταστροφή της Θήβας από τον Αλέξανδρο, που δε σεβάστηκαν το Ιερό και μπήκαν σε αυτό με την ελπίδα ότι θα βρουν χρήματα, χτυπήθηκαν από κεραυνούς και αστραπές και πέθαναν.

ΛΑΤΡΕΙΑ

Ο Πausανίας, όταν αναφέρεται στην αρχή των Καβιρείων μυστηρίων, επικαλείται τις θηβαϊκές παραδόσεις σύμφωνα με τις οποίες:

- Στη θέση του Καβιρείου υπήρχε πόλη με κάτοικους που ονομάζονταν Κάβιροι. Σε έναν από αυτούς τον Προμηθέα και το γιο του Αιτναίο, εμπιστεύτηκε η θεά Δήμητρα τις μυστικές ιεροπραξίες ως δώρο προς τους Καβιραίους.
- Κατά την εκστρατεία των επιγόνων και την άλωση της Θήβας οι Αργείοι εκδίωξαν τους Καβιραίους και διακοπήκαν τα μυστήρια.
- Η επαναφορά των μυστηρίων έγινε από την Πελαργή, κόρη του ήρωα Ποτνιέα και το σύζυγο της Ισθμιάδη, στη θέση Αλεξιάρουν όμως, που βρισκόταν έξω από τα όρια της αρχικής θέσης του Ιερού.
- Η επαναφορά της λατρείας των Καβίρων στην αρχική της θέση έγινε από τον Τήλωνα τον Καβιραίο.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

**« Το Καβίρειο στο
πέραςμα του χρόνου »**

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ- ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (1100-750 π.Χ.)

Ανθρώπινη παρουσία διαπιστώνεται στο ιερό κατά τη γεωμετρική περίοδο, αν και από λιγοστά ανασκαφικά ευρήματα διαπιστώνεται ανθρώπινη κατοίκηση στην περιοχή από τους νεολιθικούς χρόνους. Το ιερό τη γεωμετρική εποχή λειτουργούσε ως χώρος υπαίθριας λατρείας, όπως προκύπτει από:

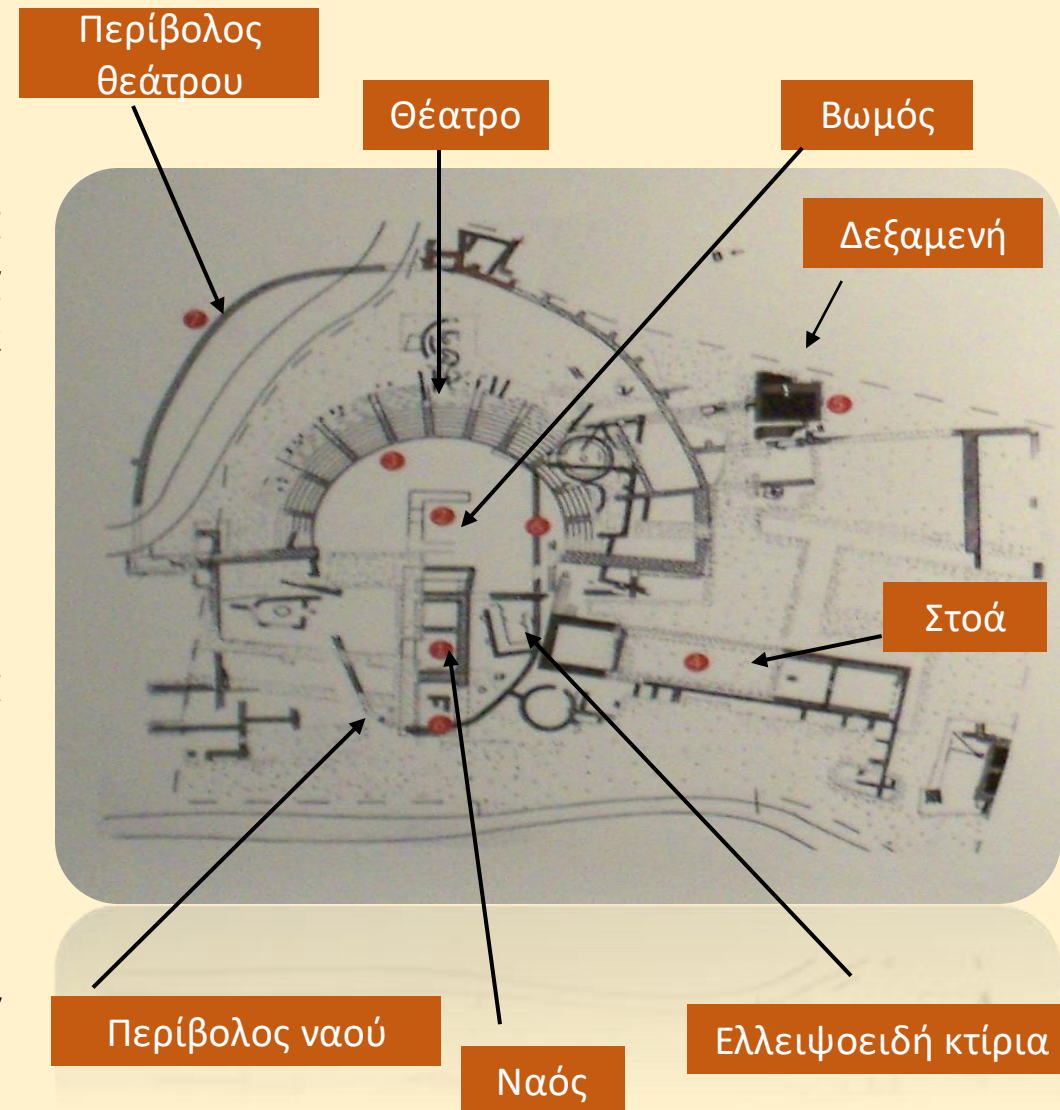
- ❖ Την παντελή έλλειψη αρχιτεκτονικών καταλοίπων
- ❖ Την απουσία προσφορών (αγγείων, ειδωλίων)

ΑΡΧΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (750-480 π.Χ.)

Κατά τους Περσικούς πολέμους υπήρχαν στο Καβίρειο μικρά **ελλειψοειδή οικοδομήματα** (για θυσίες και καθαρμούς) που υπέστησαν καταστροφές από τους στρατιώτες του Μαρδόνιου, οι οποίοι εισέβαλαν στο χώρο.

ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (480- 323 π.Χ.)

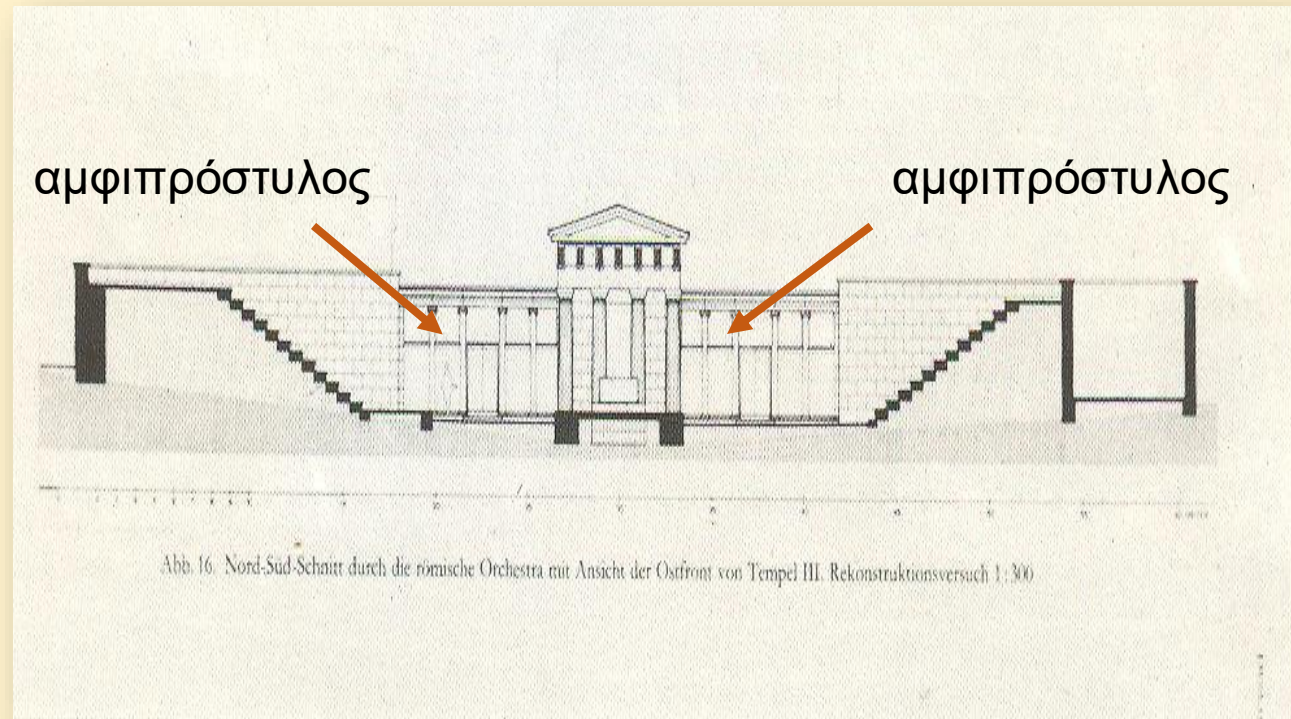
Την περίοδο αυτή το ιερό τέμενος των Καβίρων περιβαλλόταν από **κτιστό περίβολο** εντός του οποίου βρισκόταν ο ναός και βοηθητικά κτίσματα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ-Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (323-30 π.Χ.)

- ❑ Κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους ο ναός απέκτησε μορφή **πρόστυλου** και στη συνέχεια **αμφιπρόστυλου** ναού με σηκό όπου και βρισκόταν το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος ή ομάδας αγαλμάτων.
- ❑ Η **στοά** μακρόστενο οικοδόμημα του 1^{ου} αι. π.Χ., μήκους 40 μ., Ν.Δ. του θεάτρου, εξυπηρετούσε λατρευτικές ανάγκες του ιερού.
- ❑ Την εποχή εκείνη στον ίδιο άξονα με το ναό από την ανατολική του πλευρά κτίστηκε μικρό **κοίλο θέατρο** αποτελούμενο από 8-10 σειρές λίθινων εδράνων για την παρακολούθηση των υπαίθριων τελετών και των «δρώμενων» που σχετίζονταν με τη μύηση.
- ❑ Μεταξύ του κοίλου και του ναού βρισκόταν **κυκλική ορχήστρα** διαμέτρου 26 μ. και στο

- ❑ Το γεγονός ότι δε βρέθηκε κανένα ίχνος που να μπορεί να σχετιστεί με σκηνικό οικοδόμημα επιβεβαιώνει την άποψη πως ο χώρος χρησιμοποιούνταν μόνο για ιερές τελετές.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ-Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ -ΤΕΛΕΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΩΝ ΚΑΒΙΡΩΝ

- ❖ Το θέατρο και το ιερό ήταν στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους, όπως μεταξύ άλλων υποδηλώνει και ο προσανατολισμός του κοίλου προς την πλευρά του ναού.
- ❖ Η κατασκευή του κοίλου τοποθετείται μεταξύ του 370 - 335 π.Χ. και είχε μέτωπο προς τα δυτικά.
- ❖ Παράλληλα έγιναν έργα, ώστε τα νερά της βροχής και αυτά του ρυακιού που διέρρεε το χώρο να διοχετεύονται νότια με την κατασκευή **δύο επίγειων** και **ενός υπόγειου αγωγού**.
- ❖ Την περίοδο 275-200 π.Χ. επεκτάθηκε το κοίλο, αντικαταστάθηκαν οι επίγειοι αγωγοί και στο κέντρο της ορχήστρας χτίστηκε **ορθογώνιος βωμός**.
- ❖ Το κοίλο επεκτάθηκε και έλαβε την τελική του μορφή μετά το 50 π.χ. αποτελούμενο από **12 σειρές εδωλίων** από τις οποίες σήμερα σώζονται μόνο έξι διατεταγμένες σε **11 κερκίδες**.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ-Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (30 π.Χ.- 3^{ος} αι. μ.Χ.)

- ❖ Ο χώρος εξακολουθεί να χρησιμοποιείται με μικρές αλλαγές και προσθήκες στους χώρους του ιερού.
- ❖ Στα μετά Χριστό αυτοκρατορικά χρόνια χτίστηκε **καμπύλος περίβολος** ανατολικά ενώ η είσοδος στο χώρο γινόταν πλέον από τα Ν. Α.
- ❖ Μετά τον 3^ο αι. μ.Χ. δεν παρατηρούνται εργασίες κατασκευής, προσθήκης ή επισκευής στο χώρο.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

Το 1887 ο Θηβαίος επιμελητής της αρχαιολογικής συλλογής της πόλης των Θηβών, δικηγόρος Ευστράτιος Καλόπαις, εντόπισε τη θέση από την οποία προέρχονταν ζωόμορφα χάλκινα ειδώλια με επιγραφές σχετικές με το Καβίρειο και τα οποία πωλούνταν στις αγορές αντικειμένων τέχνης της Θήβας και της Αθήνας.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

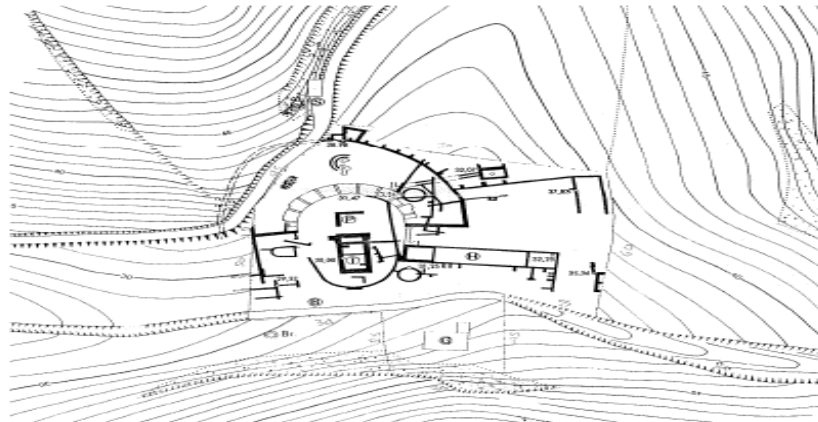
Οι πρώτες ανασκαφές διεξήχθησαν το 1887-8 από το γερμανικό αρχαιολογικό ινστιτούτο. Η πρώτη αυτή ανασκαφική περίοδος περιορίστηκε σε μία έκταση 150 τετραγωνικών μέτρων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

- ❑ Το 1956 οι ανασκαφικές εργασίες άρχισαν πάλι από Γερμανούς αρχαιολόγους υπό την εποπτεία της G. Bruns. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών ήρθαν στο φως τα κατάλοιπα ενός εκτεταμένου ιερού που περιλάμβανε ναό, λατρευτικό βωμό, στοά και πολλά άλλα κτίσματα.
- ❑ Δυστυχώς, κατά τον καθαρισμό των αρχιτεκτονικών ευρημάτων των παλαιών ανασκαφών διαπιστώθηκε ότι οι αγρότες της περιοχής είχαν χρησιμοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τους λίθους των αρχαίων κτισμάτων.

Ο αρχαιολογικός χώρος του Καβιρείου, μετά την ανασκαφή του 1956

Ευρήματα ανασκαφών

Τα ευρήματα των ανασκαφών στο Καβίρειο αποτελούν για μας σήμερα σημαντικές πηγές άντλησης πληροφοριών για τη λατρεία, το φυσικό περιβάλλον και τις ασχολίες των κατοίκων της αρχαίας Θήβας.

Αναθήματα που αφιερώνονταν στο Καβίρειο και τα οποία βρέθηκαν στις ανασκαφές ήταν:

1. ΑΓΓΕΙΑ «ΚΑΒΙΡΑΪΚΑ»

- ❖ Τα συνηθέστερα αγγεία που χρησιμοποιούνταν στο ιερό ήταν μελανόμορφοι σκύφοι και μελαμβαφείς κάνθαροι.
- ❖ Η διακοσμητική θεματογραφία των σκύφων περιελάβανε ζώα, φυτά και μυθολογικές ή λατρευτικές σκηνές δοσμένες με ευτράπελο τρόπο και εύθυμη διάθεση (πυγμαίοι, κοιλαράδες, νεγροειδείς μορφές).
- ❖ Σημαντικό ρόλο στη λατρεία των Καβίρων κατείχαν τα τελετουργικά συμπόσια, αφού ο Κάβιρος είχε τα χαρακτηριστικά του Διονύσου. Για το λόγο αυτό είναι διάχυτη η διονυσιακή ατμόσφαιρα στα αγγεία του Καβιρείου. Κλαδιά με κισσόφυλλα ή κλήματα με τσαμπιά σταφύλια συμπληρώνουν πολύ συχνά τις παραστάσεις ή αποτελούν και τη μοναδική διακόσμησή τους.

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΑΝΘΑΡΟΣ

Ευρήματα ανασκαφών

- ❖ Σημαντικό εύρημα των ανασκαφών από το οποίο αντλούμε πληροφορίες για τη λατρεία στο Καβίρειο αποτελεί και το εικονιζόμενο όστρακο από καβιραϊκό σκύφο που βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
- ❖ Η σκηνή του οστράκου είναι αλληγορική και αναφέρεται στο μύθο της γένεσης της ανθρωπότητας.
- ❖ Στο αγγείο παριστάνεται ο Κάβιρος ξαπλωμένος σε στάση οινοποσίας σαν Διόνυσος, κρατώντας κάρθαρο, ο Παις όρθιος μπροστά από τον πατέρα να βάζει με την οινοχόη κρασί από τον κρατήρα και αριστερά παρουσιάζονται: μια γυναίκα, η Κράτεια (γυναικεία δύναμη) αγκαλιασμένη ερωτικά με έναν άνδρα με γένη, το Μίτο (σύμβολο αντρικού σπέρματος) και ένα παιδί ο Πρατόλαος (πρώτος άνθρωπος), ο καρπός της ένωσής τους).

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

Ευρήματα ανασκαφών

2. ΕΙΔΩΛΙΑ

- ❖ Χάλκινα ή πήλινα ομοιώματα ζώων αλλά και ανδρικών μορφών.

3. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΕΡΟ ΠΑΙΔΙ

- ❖ Μικρά κουδούνια, στρόβιλοι (σβούρες) και αστράγαλοι (κότσια από αρθρώσεις ποδιών προβάτου) από χαλκό, μόλυβδο ή πηλό, αφιερωμένα στον Παίδα.
- ❖ Τα παιχνίδια και τα άφθονα πήλινα ειδώλια παιδιών και νέων που βρέθηκαν στο ιερό οδηγούν στη σκέψη ότι τα θηβαϊκά Καβίρεια σχετίζονται μάλλον με διαβατήριες τελετές (μετάβασης από παιδική σε εφηβική ηλικία και από την εφηβεία στη ζωή του ενήλικου).
- ❖ Εξάλλου και οι παραστάσεις κυνηγιών και αθλητικών δρωμένων στα καβιραϊκά αγγεία είναι δηλωτικές των μυητικών δοκιμασιών των εφήβων.

ΦΥΣΗ

|

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΩΝ ΚΑΒΙΡΩΝ

Το μυστηριακό χαρακτήρα της λατρείας των Καβίρων εξυπηρετούσε απόλυτα η επιλογή της θέσης του ιερού το οποίο δεν ήταν στην αρχαιότητα, όπως και σήμερα, ορατό από μακριά. Το περιστοιχίζουν μικροί λόφοι δημιουργώντας ένα μικρό φυσικό κοίλωμα που του εξασφαλίζει πλήρη απομόνωση από κάθε αστική δραστηριότητα. Βρίσκεται σε ένα ειδυλλιακό φυσικό περιβάλλον και διαρρέεται από ρυάκι.

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

«Τα αγγεία μας μιλούν»

Παρατηρώντας τα Καβιραϊκά αγγεία οδηγούμαστε σε πολύ σημαντικά συμπεράσματα για:

- τα είδη φυτών και καλλιεργειών της ευρύτερης περιοχής.
- για τις παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων της περιοχής που σχετίζονταν με την **πρωτογενή παραγωγή** (γεωργία- κτηνοτροφία) αλλά και με την **τέχνη** (μουσική, χορός, ζωγραφική) και **τεχνική** (κεραμική), αρκετές από τις οποίες επιβιώνουν ως τις μέρες μας .

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

ΦΥΤΑ: Αμπέλι

[Κάβιροι- προστάτες αμπελουργίας. Κάβιρος- υπόσταση Διονύσου]

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

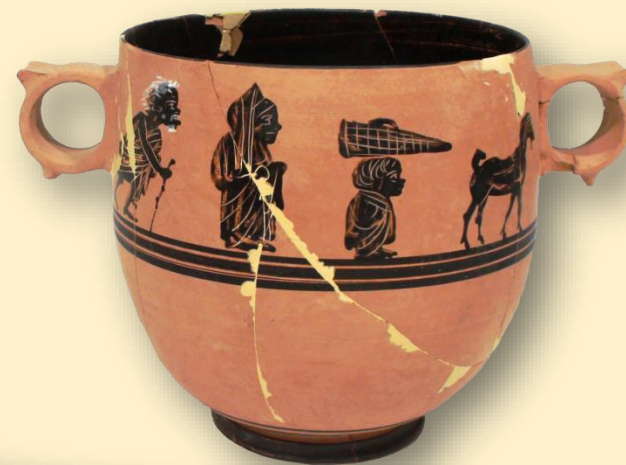

ΦΥΤΑ: Ελιά – Κισσός
[κισσός-σύμβολο θεού Διόνυσου]

Ασχολίες κατοίκων

- ✓ Γεωργία (καλλιέργεια ελιάς και αμπελιού)
- ✓ Κτηνοτροφία
- ✓ Κυνήγι
- ✓ Οινοποιεία
- ✓ Αγγειοπλαστική
- ✓ Ζωγραφική
- ✓ Μουσική- χορός

Βιβλιογραφία-Δικτυογραφία

- Αντωνίου Γεώργιος, *Βάγια – Κασνέσι Βοιωτίας. Διαδρομή στον Χώρο και τον Χρόνο*. Αθήνα 2016
- *Μυθολογία*, Τόμος Β΄, Οι Θεοί, Εκδοτική Αθηνών.
- Δήμητρα Οικονόμου, *Θηβαϊκό Καβείριο*, στο *Αρχαία θέατρα της Στερεάς Ελλάδας*, Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Διάζωμα.
- Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Θ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων Βοιωτίας, *Θέατρο Θηβαϊκού Καβιρείου*, Χορηγικός Φάκελος, Θήβα, Δεκέμβριος 2010.
- «*Ο Κώδων από το Καβίρειο*», Μουσειοσκευή Αρχαιολογικού Μουσείου Θήβας.
- http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2594
- <http://www.komvos.edu.gr/mythology/ent3/kadmos.html>

Σας ευχαριστούμε για την προσοχή σας !

Η ομάδα των «**Αρχαιολόγων**»

- Αγγέλου Αναστασία
- Δρίτσας Δημήτριος
- Λεβέτα Ναταλία
- Πάλλη Γεωργία
- Παπαγεωργίου Νικόλαος
- Παπακωνσταντίνου Ιωάννα – Μαρία
- Τραγάρη Δήμητρα